

laat praten in zijn natuurlijke omgeving, deze bekende realiteit voortdurend kontesteert en tot object van onderzoek maakt. Niemand praat toch zoals Edward in *De dans van de reiger*, deze ogenschijnlijke romance die plots niet meer zoet, maar bitter overkomt, waar komiek samengaat met tragiek, en dus een nieuw genre vormt, 'een nare komedie'. Verwarrend ook dat droom, illusie en feitelijkheid standvastig gemengd worden (zoals in *Jessica*, 1977, zeer weinig opgevoerd!), dat causaliteit vaak niet gerespecteerd wordt en dat elk werk zijn eigen realiteit schept, de toeschouwer voor schut zet, uitdaagt. Zoals zoveel kunstvormen uit de jaren 50-70 verwijzen ook deze toneelstukken uiteindelijk naar zichzelf (een poststrukturalistische en postmodernistische eigenaardigheid) en problematiseren dus ten stelligste het avondje gezellig kultureel doen in de schouwburg.

4. Ideologie en Vlaamse identiteit

Overbezorgd zijn om je eigen liefdesleed (*Dans van de reiger*, 1962), niet meer kunnen omgaan met de begeerte wanneer het romantisch voorspel ontbreekt (*Thuis*, 1975:), uiteindelijk zijn dit allemaal reacties, zeggen Jean-Paul Sartre en Roland Barthes, die eigen zijn aan de ge-goede middenklasse, het zijn frustraties van een vereenzaamde en innerlijk leeg gebleken bourgeoisie. Midden de jaren zestig problematiseert Claus de Vlaamse werkelijkheid op een andere manier: hij situeert haar in de ruimere context van het eigen cultuurhistorisch verleden en poogt het Vlaamse heden te begrijpen vanuit het verleden. In het manifest T 68, opgesteld met Alex van Royen en Carlos Tindemans, werd tevens een specifieke invalshoek hiertoe aangegeven: het theater moet er zich duidelijker dan voorheen op toeleggen een autonome kunstuiting te worden met intrinsiek-theatrale bedoelingen. Voor het doorsnee publiek wilde dit zeggen dat toneel voldoende lijfelijk en vitaal moest zijn, sterk visueel en kaleidoscopisch opgebouwd, daarom niet barok in de vormgeving, maar zelfs sober en arm, zoals het theater van de armoede van de poolse theatermaker Grotowski, zeker ook niet oppervlakkig, eenduidig en goedkoop realistisch zoals de soapseries op TV, het medium dat de vervlaking en niet de betrokkenheid in stand

De dans van de reiger, NTG, '74-'75 / Juul Vandevelde

houdt. De geschiedenis van Belgenland bevat met de werken van Charles de Coster (*De legende en de heldhaftige, vrolijke en roemrijke avonturen van Uilenspiegel en van Lamme Goedzak in Vlaanderen en elders*, 1965; *Tand om tand*, 1970), Hendrik Conscience (*Het Goudland*, 1967), het verhaal van Mariken van Nieuwmechelen (*Masscheroen*, 1967), de vorstelijke belevenissen van *Leopold II* (1970) of *Jan zonder Vrees* (1980) toneelstukken die enerzijds voldoende spektakelwaarde en theatraaliteit kunnen waarmaken, anderzijds de zelfgenoegzaamheid en eigendunk van het kleinburgerlijke Belgicisme en klerikalisme aan de kaak stellen. Een nieuwe bloed en bodem cultuur die op een niet gereflecteerde fascinatie voor het verleden steunt werd dan ook door Claus in ongenadige persiflages afgebroken. Het publiek werd een traditionele held afgenomen en kon zich helemaal niet meer identificeren met een Tijn die zelf bleek

te aarzelen, uit persoonlijke redenen tot het verzet was toegetreden, een antiheld werd. Net zoals bij Moerman was ook hier de uitkomst van het verhaal ambigu: Claus zelf gaf ook hier geen pasklare antwoorden over de identiteit van Tijn, hij toonde de leugens en de manipulatie zowel van het gezag als van het verzet. Aldus nam Claus geen enkele positie in en deze terughoudendheid liet hem toe om afstand te scheppen; hij liet zelfs het einde gedeeltelijk open, dwong aldus tot nadenken, wat een veel ernstiger vergrijp was dan de vermeende skatologische taal en de aanval op een bepaalde Vlaamse mentaliteit. Wat hier ter discussie stond was het gebruik van het cultuurhistorische materiaal zelf: wie zijn wij die dergelijk materiaal gemaakt hebben en dit nodig hebben, wie zijn wij die op geregelde tijden inzien dat wij de clichés en de stereotypen harder nodig hebben dan wij willen toegeven en aldus dichter bij